

банктер мен мемлекеттік құрылымдар үшін ғана банктер банкі болып қала береді, сонымен қатар «банктер банкі» және несиелік және қаржылық қызметтер нарығының жұмысын реттеу және бақылау мақсатында банк мекемелерінің қызметін басқару функциялары басым болады.

Сондай-ақ нарықтық типтегі экономикада банк секторын қалыптастыру үшін банк секторында болып жатқан процестер ғана емес, ең алдымен осы процестердің макроэкономикалық деңгейдегі процестермен өзара әрекеттесуі, өзара әсері және өзара тәуелділігі маңызды.

Қазір банктердің кең желісіз үйлесімді дамыған мемлекетті елестету мүмкін емес. Шынында да, банктер қазіргі экономикада көптеген жағдайда ядро рөлін атқарады, олардың көмегімен мемлекеттің экономикалық және саяси күшінің дамуы мен қалыптасуы мүмкін. Бүгінгі таңда банктер Үкіметтің қолындағы экономикалық құрал болып табылады.

Банктердің маңызды міндеттері-ақша айналымы мен капитал айналымының үздіксіз болуын қамтамасыз ету, халық шаруашылығының жинақтарын жинақтау үшін қаражат салудың кең мүмкіндіктерін ұсыну

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы // Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 31 тамыздағы N 2444 Заңы.
2. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы // Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 наурыздағы N 2155 Заңы.
3. Сейтқасымов Ғ.С. Ақша, кредит, банктер. Оқулық – Алматы: экономика, 2006. – 480 бет.
4. Банки и банковские операции : учебник и практикум для вузов / В. В. Иванов [и др.] ; под редакцией Б. И. Соколова. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 189 с.
5. Банковское дело в 2 ч. Часть 1: учебник и практикум для среднего профессионального образования / В. А. Боровкова [и др.] ; под редакцией В.А. Боровковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 422 с.
6. Банки и банковское дело в 2 ч. Часть 2: учебник и практикум для вузов / В. А. Боровкова [и др.] ; под редакцией В.А. Боровковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва : Издательство Юрайт, 2021. – 189 с.

Ақбаева Д.Е., 4 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., профессор Комекбаева Л.С.

БАНК ЖҮЙЕСІНДЕГІ ҚЫЗМЕТТІҢ ТҮСІНІКТЕМЕСІ

Қызметтер материалдық тауарлар жасамайтын, бірақ үрдіс ретінде пайдалы болатын еңбектің пайдалы әсерін білдіреді. Қызмет - бұл жаңа, бұрын болмаған материалдық-материалдық өнім жасалмайтын, бірақ бұрыннан бар, жасалған өнімнің сапасы өзгеретін қызмет, жұмыс түрі.

Қызмет - бұл нәтижелердің немесе еңбек өнімдерінің ерекше түрі ретінде материалдық емес тауарлар. Бұл дегеніміз, банктердің осындай қызмет нәтижесінің нәтижесі тұрғысынан өз сапасындағы операциялары клиенттерге қызмет көрсету болып табылады. Клиенттің болуы және банк операциясының оның қызметіне өзгеруін алдын-ала анықтайды. Мұндай трансформация орын алатын банк қызметінің бағыттарын байқауға болады.

Банк жүргізетін операциялардың әрқайсысы клиенттің белгілі бір дәрежеде қатысуын, демек, банк ұсынатын қызметтердің белгілі бір үлесін қамтиды. Банктің тартылған қаражатының едәуір бөлігі талап етілгенге дейінгі депозит, сондай-ақ мерзімді, жинақ немесе басқа салым түрінде Банкке ақша сомасын енгізетін клиенттің тікелей қатысуымен қалыптасады.

Клиенттің ниетіне байланысты банк клиенттің пайдасына өз операциясын жүргізе отырып, оған қандай да бір қызметті ұсынады. «Клиент – банк» қатынасын жүзеге асыру

нәтижесінде қызмет көрсету үрдісі басталады. Клиенттің ниетіне байланысты банк клиенттің пайдасына өз операциясын жүргізе отырып, оған қандай да бір қызметті ұсынады.

Клиенттің пассивті операцияларға қатысу дәрежесі шағын емес, дегенмен оның банкте орналастырылған ақшасының рөлі банк үшін маңызды. Банктер белсенді операцияларды жүргізу кезінде клиенттерге қызмет көрсетуге маңызды көңіл бөледі, олардың арасында несиеден басқа, банктер тәуелсіз саясат аясында да, клиенттің тапсырмасы бойынша да, есебінен де жүргізетін бағалы қағаздармен операциялар (қор операциялары) ерекшеленеді.

Іс жүзінде, клиенттің толық қатысуын банктік қызметтердің келесі тобы болжайды: клиенттердің тапсырмасы бойынша және комиссиялық негізде жүргізілетін сенімгерлік және комиссиялық-делдалдық.

Клиенттің қаражатын банктің тарту мақсаты - тікелей пайда табу ғана емес, сонымен бірге төлемдердің әлеуметтік қажетті қызметін орындай отырып, оларды кейіннен пайдалану үшін осы қаражатты жинақтау мүмкіндігі. Бұл ретте банк өз клиенттеріне ұсынылатын қызметтер үшін әдетте комиссия алады.

Коммерциялық банктердің барлық қызметтерін үш топқа бөлуге болады:

- қаражат тарту - депозиттік қызметтер;
- қаражатты орналастыру - несиелік қызметтер;
- комиссиялық - делдалдық және сенімгерлік (трасттық) қызметтер.

Депозиттік қызметтер - банктерге қаражат тарту, олардың ресурстарын қалыптастыру жөніндегі операциялар. Олардың көмегімен банктер өз ресурстарын қалыптастырады. Депозиттерге қаражат тарту бойынша банктік қызметтердің мәні әр түрлі салымдарды тарту, басқа банктерден несие алу, жеке бағалы қағаздарды шығару, сондай-ақ банк ресурстарының өсуіне әкелетін басқа да операцияларды жүргізу болып табылады.

Банк үшін депозиттерге қаражат тарту бойынша банктік қызметтердің маңызы зор. Нарықтық экономика жағдайында банктік міндеттемелерді қалыптастыру, олардың құрылымын оңтайландыру және осыған байланысты коммерциялық банктің ресурстық әлеуетін құрайтын барлық ақша көздерін басқару сапасы маңызды болып табылады. Банктің орнықты ресурстық базасы оған несиелеу бойынша қызметтерді табысты жүргізуге мүмкіндік беретіні анық.

Кіріс алу және өтімділікті қамтамасыз ету мақсатында банктің жұмылдырылған ресурстарын орналастыру оның несиелік қызметтерінің мазмұнын айқындайды.

Банк қызметтеріне мыналар жатады: кәсіпорындар мен ұйымдардың өндірістік, әлеуметтік, инвестициялық және ғылыми қызметіне қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді несие беру; халыққа тұтыну несиелерін беру; бағалы қағаздарды сатып алу; лизинг; факторинг; инновациялық қаржыландыру және кредит беру; кәсіпорындардың шаруашылық қызметіне банк қаражатымен үлестік қатысу; басқа банктерге берілетін несиелер. Қазіргі уақытта негізгі дәстүрлі қызметтерге салымдар тарту және несиелер беру жатады. Осы қызметтер бойынша пайыздық айырмашылықтан банктер ең көп пайда алады. Алайда, осы екі қызметтің аясында ғана банк өнімдерінің көптеген алуан түрлерін жасауға болады.

Қазіргі уақытта көптеген банктер халыққа қаржылық қызмет көрсету кезінде банктік қызметтің барлық аспектілерін қамтитын көптеген өнімдерді ұсынады. Сонымен бірге, басқа банктер бәсекелестік артықшылықты жеңіп алу және берік сақтау мақсатында қатаң белгіленген қызмет түрлерін көрсетуге мамандандыруға тырысады.

Екінші деңгейдегі банктердің желісі ақша нарығының қалыптасуына ықпал етеді, яғни заңды және жеке тұлғада, сондай-ақ мемлекетте уақытша бос қаражаттың болуы және оларды экономиканың қажеттіліктерін қанағаттандыруға пайдалану оның экономикалық негізі болып табылады.

Осылайша, қызметтер материалдық тауарлар жасамайтын, бірақ процесс ретінде пайдалы болатын еңбектің пайдалы әсерін білдіреді. Қызмет - бұл жаңа, бұрын болмаған материалдық - материалдық өнім жасалмайтын, бірақ бұрыннан бар, жасалған өнімнің сапасы өзгеретін қызмет, жұмыс түрі.

Банк қызметтері әртүрлі және банктік операциялар кезінде жүзеге асырылады. «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі» туралы Қазақстан Республикасының заңында екінші деңгейдегі банктер орындайтын банк операцияларының тізбесі айқындалған.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы // Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 31 тамыздағы N 2444 Заңы.
2. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы // Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 наурыздағы N 2155 Заңы.
3. Сейтқасымов Ғ.С. Ақша, кредит, банктер. Оқулық – Алматы: экономика, 2006. – 480 бет.
4. Банки и банковские операции : учебник и практикум для вузов / В. В. Иванов [и др.] ; под редакцией Б. И. Соколова. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 189 с.
5. Банковское дело в 2 ч. Часть 1: учебник и практикум для среднего профессионального образования / В. А. Боровкова [и др.] ; под редакцией В.А. Боровковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 422 с.
6. Банки и банковское дело в 2 ч. Часть 2: учебник и практикум для вузов / В. А. Боровкова [и др.] ; под редакцией В.А. Боровковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва : Издательство Юрайт, 2021. – 189 с.

Аксеркина Г.Ж., 3 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші - э.ғ.м., аға оқытушы Топшахова Г.Р.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІН ДАМУДАҒЫ БАНКТЕРДІҢ РӨЛІ

Банк жүйесі кез келген елдің экономикалық дамуының негізгі элементтерінің бірі болып табылады. Қазақстанда банктер түрлі секторлар мен кәсіпорындарға қаржылық қолдау көрсете отырып, экономиканың стратегиялық дамуында маңызды рөл атқарады.

Бастапқыда Қазақстандағы банктер негізгі функцияны - депозиттер тарту және кредиттер беру қызметін атқарды. Алайда, уақыт өте келе олардың рөлі кеңейіп, олар ел экономикасын дамытуға бағытталған стратегиялық жобалар мен бағдарламаларды қаржыландыруға белсенді қатыса бастады[1].

Банктер жолдар, көпірлер, әуежайлар мен теміржолдар салу сияқты инфрақұрылымдық жобаларды белсенді қолдайды. Олар өндірістік кәсіпорындарды, әсіресе мұнай-газ, металлургия және химия өнеркәсібі секторларын жаңғырту және дамыту үшін қаржыландыруды қамтамасыз етеді. Банктер сонымен қатар инновациялық жобалар мен стартаптарды қаржыландыруға белсенді қатысады. Олар жаңа технологияларды дамыту, ғылыми зерттеулер жүргізу және экономиканың жоғары технологиялық салаларын дамыту үшін несиелер мен инвестицияларды ұсынады. Бұл елдің инновациялық әлеуетін дамытуға және оның әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді.

Шағын және орта бизнесті дамытуға банктер белсенді қатысады. Олар кәсіпкерлерге бизнестерін кеңейтуге және жаңа жұмыс орындарын құруға көмектесу арқылы несиелер мен қаржылық қолдау көрсетеді. Бұл кәсіпкерлік сектордың дамуына және елдегі жұмыспен қамту деңгейінің артуына ықпал етеді. Сонымен қатар, банктер әлеуметтік жобалар мен әлеуметтік қорғау бағдарламасына белсенді қатысады. Олар тұрғын үй құрылысы, білім беру, денсаулық сақтау және халықты әлеуметтік қорғау бағдарламаларын жүзеге асыру үшін қаржылық қолдау көрсетеді. Бұл азаматтардың өмір сүру сапасын және елдегі әлеуметтік тұрақтылықты жақсартуға ықпал етеді[3].

Қазақстан банктері экономиканың түрлі салаларына ұзақ мерзімді инвестицияларды қамтамасыз ете отырып, зейнетақы қорларын қалыптастыруға қатысады және оларды